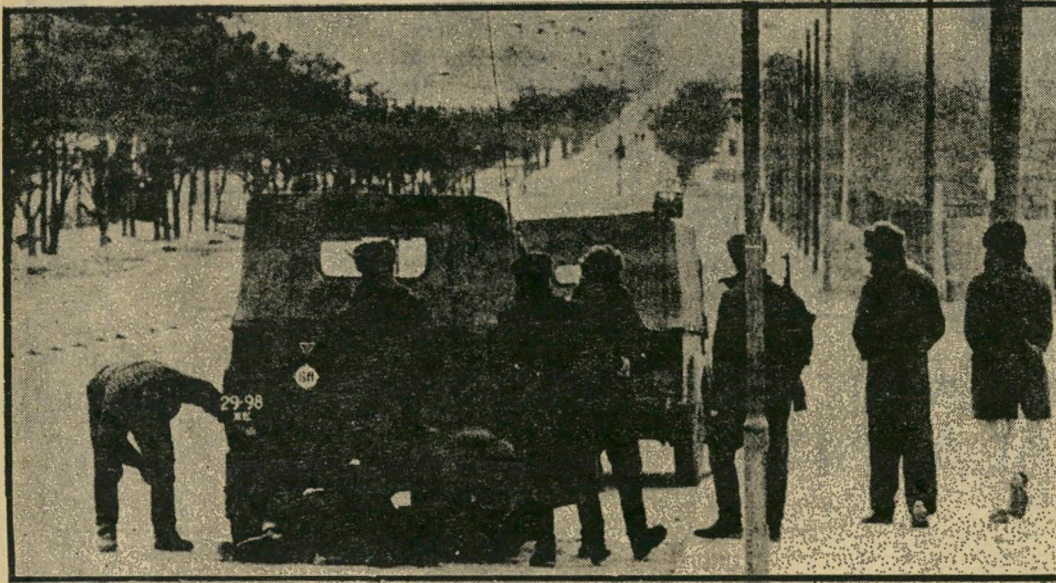

ברית-המועצות: הבעיה הדמוגרפית של הרוסים

חיילים סובייטיים מוסלמים בשערי כאבד
אדומים טובים ואדומים רעים

בעיית מרכז-אסיה עשויה להחליש את אחיזתם של הסובייטים במזרח-אירופה. לא במקרה מחזר עתה הר אפיפור, יוחנן פאולס השני, אחרי התנועה האיסלמית. באורח פרדוכסאלי היא עשויה לחזק את העתודה האיי-רופית-מערבית בקרב העם הרוסי עצמו.

בעולם הדינמי של שנות ה-80 ניתן לתאר את צרפת האירופית כמעצמה כימעט מוסלמית מבחינת האוריינט-ציה הפוליטית שלה, ולעומתה את רוסיה, המחפשת אחר שורשיה בתרבות המערבית. בהקשר זה גוברת עוד יותר התמיהה על עצם הפלישה הסובייטית לאפגניסטאן. האימ-פריה הרוסית התפשטה יתר-עלה-מידה. הרוסים מתקשים להשתלט עתה אפילו על ברית-המועצות עצמה.

גורל העולם תלוי, במידה רבה, במסקנות הסובייטי-יות ממצב דברים זה. רבע מחיילי הצבא הסובייטי היו מוסלמים ב-1990. הסיפורים מכאבול, על חיילים סוביי-טיים, מוסלמיים, הממהרים להצטייד בקוראן, נשמעים כמו רכילות פיקנטית של עיתונאי זהוב. אבל בטווח ארוך עלול הקוראן לשמש שמן על גלגלי הלאומנות, בתוך גבולותיה של ברית-המועצות. הגורמים האתניים, הכלכליים, החברתיים והתרבותיים כבר קיימים בשטח.

יוגוסלביה:

טיטואים קטנים

העיתונות המערבית ניפחה מעבר לכל פרופורציה את הסכנה הנשקפת ליוגוסלביה אחרי טיטו. כדרכו, נאבק טיטו על חייו בכל כוחו, מבלי להתחשב בצרכים המיי-דיים של כליה-התיקשורת הבינלאומיים. הוא כבר הצליח לזכות במאמרי-הספד בכל עיתוני העולם. מבלי שסיפק לחובבי המתח את הגופה — כפי שהיתה נהוגת לומר אגתה כריסטי.

סביר להניח שיוגוסלביה תצליח לתפקד כהכלה ולגבש הנהגה קולקטיבית מלוכדת. כבר עתה מנוהלת המדינה בעילות מרשימה על-ידי צוות ההנהגה הממוסד: נשי-אות המדינה, המונה שמונה חברים, ונשיאות המפלגה הקומוניסטית, בת 23 חברים. הסובייטים לא יתערבו, ובקושי יבחנו בקדירה היוגוסלבית. יש להם צרות למכביר במקומות אחרים. הדילמה העיקרית של המנהי-גות החדשה געוצה בפיתרון הבעיות הכלכליות-פנימיות ביוגוסלביה.

הראשון בין השווים. הגרעון במאזן התשלומים היוגוסלבי מגיע ל-7 מיליארד דולר וכימעט מיליון יוגוסלבים מובטלים מעבודתם. כלכלנים בבלגראד חלו-קים על הדרך ליישוב בעיות חמורות אלה. הוויכוח הוא בין השואפים לליברליזציה ופתרון באמצעות הי-מכנוים של השוק, לבין הכלכלנים השמרניים הדורשים לחזור לתיכנון מדוקדק של התעסוקה בנוסח מזרח-אירופה.

לפי שעה נראה שיד הרפורמיסטיים על העליונה. חופש העיתונות ביוגוסלביה הוא ללא תקדים מאז עליית טיטו לשלטון. העיתונות דורשת בגלוי דימוקרטיזציה והנהגה קולקטיבית ללא מנהיג מרכזי חדש. הסטריקאים מלגלגים על מנהיגים שואפיי-שילטון, הקרויים ביוגוסלביה "מאלי טיטיצ'י". כלומר: טיטואים קטנים.

הראשון בין השווים ביוגוסלביה יהיה, כנראה, ד"ר ולאדימיר באקאריץ', בן ה-69. באקאריץ' הקרוואי הוא עסקן ממולח ומנוסה, השואף להמשיך במדיניות של איזון בין כל היסודות האתניים המרכיבים את הפדרציה היוגוסלבית. הוא גם תומך נלהב בגישתו הניטראליסטית של טיטו, שזכתה עתה לגיטימציה נוספת בעיקבות הר-פלישה הסובייטית לאפגניסטאן.

רפובליקה עממית פקיסתאנית, פרו-סינית. אין כל סיבה שדווקא האמריקאיים יתנגדו להתפתחות כזו בפקיסתאן. דווקא ראשי הנציגים במערב למדו עתה להבדיל בין אדומים-טובים (סינים) לבין אדומים-רעים (סובייטים).

הפרופסור דרור מנהל את הדטאנט

הפרופסור יחזקאל דרור המציא מדע שלם, הר-קרו באוניברסיטה העברית, "מנהל ציבורי". הר מאפיינים העיקריים של דרור הם יזמנותו למדוע של מונחים ומצבים פשוטים, שאפשר לתארם בקלות בלשון השווה לכל נפש.

בשבוע שעבר הנחה פרופ' דרור יום-עיון במכון דוידסון בירושלים, שהוקדש ליחסים שבין ישראל לעולם הקומוניסטי. לפי הדיווח ביומון הארץ, טען דרור שישראל חייבת להפעיל את יהדות ארצות-הברית, בעד ונגד הדטאנט, בהתאם לצרכיה המשת-

הפרופסור יחזקאל דרור
מנכ"ל העולם נר בירושלים

נים, כדי להעניק לעצמה תחום תימרון נרחב בזירה הבינלאומית.

האשלייה שיהדות ארצות-הברית היא כחומר ביד היוצר ביד מנהיגי ישראל, היא מעליבה ומשפילה, ופשוט לא נכונה. קשה להאמין שהיהודי ארצות-הברית יתמכו או יתנגדו חליפות לדטאנט. בהתאם לצרכים הטקטיים של המדיניות הישראלית, יש לקוות שהצבעת ארצות-הברית במועצת-הביטחון, נגד הר התנחלויות, תפור את האשליות שלישראל יש קלפים כלשהם במאבק הגלובאלי. לפרופסורים מסוגו של דרור יש אשליות מיסטיות, לא פחות מכפי שיש לר-גוש-המונים. את הבעיות של ישראל יש לפתור באי-זור — עם הערבים כולם ועם הפלסטינים בפרט. את ניהול הדטאנט יש להשאיר למעצמות-העל.

קארל מארכס לא החשיב ביותר את הגורם הדתי בפוליטיקה ובחברה. מכיוון שהדת אינה אלא המצאה של המוח האנושי וביטוי למצוקתו של האדם, גרס מארכס. היא פשוט תיעלם כשיעלמו הגורמים לצמיחתה. 63 שנים אחרי המהפכה ברוסיה, לא נעקר הגורם הדתי בברית-המועצות. גם קבלת-הפנים הגילחבת שערכו הפולנים לאפיפור בן-עמם הוכיחה, ששני גורמים מיש-ניים במחשבה המטריאליסטית — דת ולאומיות — עדיין מנגנים כינור ראשון גם במזרח-אירופה.

יותר מוסלמים. מנהיגי ברית-המועצות חוששים, שבעיה דתית חמורה, ובאורח פוטנציאלי גם מסוכנת ביותר, אכן טורדת את ארצם. הם מרשים לעצמם להת-ייחס בביטול לגילויי דביקות בנצרות האורתודוקסית ברוסיה האירופית. בסתר ליבם אפילו מקווים כמה מהם, שזיקה דתית כלשהי ברוסיה עצמה רק תחזק את הרגש הלאומי הסלאבי. עיקר דאגתם מופנה, כמובן, למרכז אסיה, שבה אורבת להם שיכבה הולכת וגדלה של משכני-לים צעירים, שהאיסלאם עלול להוות מרפא לתיסכולם ומכשיר יעיל לשילוחם ההמונים מהסביבה.

דווקא הליברליזציה המקיפה ביותר של השילטון המרכזי לרפובליקות המוסלמיות במרכז אסיה החריפה

עוד יותר את הבעיה. השיפור העצום במצב הכלכלי והמהפכה התברואתית והרפואית, חוללו שינויים דימוגר-פיים רבי-משמעות במרכז אסיה. שיעור הילודה בקרב המוסלמים הוא כ-3 אחוז לשנה. הם עשויים להכפיל את מיספרם תוך דור. רוב התושבים המוסלמיים הם צעירים, עובדה המגדילה את פוטנציאל ריבויים הדימוגרפי. בין 1959 ל-1970 גדל מיספר המוסלמים בברית-המועצות מ-24 ל-35 מיליון בני-אדם. אין כל ספק, שעד שנת 2000 יהיו המוסלמים כרבע מהאוכלוסיה בברית-המועצות. **פחות גיוענות.** משקיפים אובייקטיביים — כלומר, לא ישראלים — מכירים בעובדה, שהרוסים הם הרבה פחות גיוענים ביחס לאוכלוסיה האסיאנית מאשר עמים אירופיים אחרים.

הרוסים השקיעו מאמץ לא מבוטל בפיתוח מרכז אסיה ובטיפוח התרבות והשפות באזורים עצומים אלה. למרבה האירוניה, דווקא הצד החיובי בהתנהגות הסוביי-טית כלפי המוסלמים עלול לגרום להם קשיים מהותיים בטווח ארוך. השילוב בין מיתקנים משופרים למערכת החינוך המקומית וגידול בלתי-פוסק באוכלוסיה, יוצר באורח בלתי-נמנע שיכבה רחבה ביותר של סטודנטים ואינטלקטואלים מוסלמים בברית-המועצות. זיקתם לדת המוסלמית איננה ברורה, אבל זהותם האתנית היא הר-משמעות.

בעשור הבא עלולים צעירים משכילים רבים במרכז אסיה הסובייטית להיות מובטלים. שיעור הילודה הגבוה ותהליך העיור המזורז יוצרים מוקדים של התמרמרות ותסיסה, העלולים לשאת אפי לאומני ואולי אפילו לאומני-דתי. ההגנות מחייבת לציין, שהמימשל המרכזי הסובייטי מעדיף את האזורים המרכז-אסיאניים בכל הנוגע למדיניות ההשקעות, אך ההשקעות עדיין מפגרות בהרבה אחרי התהליכים המזורזים בחלקים המוסלמיים. נוצר, לכן, חוסר איזון משמעותי במצב התעסוקה בברית-המועצות. קיים מחסור חמור בידיים עובדות ברוסיה האירופית, לעומת אבטלה גלויה וסמויה הולכת וגוברת ברפובליקות המוסלמיות.

בעיות קולוניאליות. באורח תיאורטי ניתן לפתור בעיות רבות על-ידי עידוד מוסלמים — משכילים ובעלי מיומנות מיקצועית — להגר לאזורים האירופיים בברית-המועצות, המשועים ממש לידיים עובדות. אלא שהמוסל-מים נרתעים מהחורף הרוסי הקשה ומניכור אפשרי ביני-הם לבין הרוב הסלאבי. מומחים סובייטים אף חוששים, ששכרה של הגירה כזו עלול לצאת בהפסדה. הגירת חמישה מיליוני מוסלמים לרוסיה האירופית תקל על העצב במרכז-אסיה אך היא עלולה ליצור גיטאות של עובדים זרים במוסקבה, קייב ולנינגראד.

סין ברושלת. סין העממית ערה מאד, כמובן, ל-בעייה המוסלמית של ברית-המועצות. סוכנים סיניים, בעידוד הטיי-איי-איי, עושים כמיטב יכולתם להתסיס את האוכלוסיה. הבסיסים הסיניים-אמריקאיים בפקיסתאן אי-גם מסתפקים בחיטולה של ההתנגדות המוסלמית ב-אפגניסטאן. חלק גדול מהמאמץ התעמולתי מופנה ל-מוסלמי ברית-המועצות. הסובייטים אחוזי סיוט מהאפש-רות ישבסוף העשור הבא יאלצו להתגונן בגבולם הדומי לא רק מפני האזן שואפניסטאני מוסלמית, אלא גם מפני